

ตำนานเมืองจังหวัดนครราชสีมา

นายโสภณ ศุกรินทร์

วุฒิสภาธนาคารออมสิน นครราชสีมา

ก่อนที่จะกล่าวถึงเมืองจังหวัดนครราชสีมา(โคราช) ข้าพเจ้าขอแนะนำตัวก่อนที่จะกล่าวถึงประวัติเมืองนครราชสีมา (โคราช) มีความเป็นมาอย่างไร เท่าที่ทราบจากคำบอกเล่าของคุณตาคุณยายของข้าพเจ้าเอง หากขาดตกบกพร่องประการใด ข้าพเจ้าขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย และช่วยสานต่อให้สมบูรณ์แบบเพื่อเป็นอนุสรณ์ให้กับบุคคลรุ่นหลังรับรู้เรื่องราวของเมืองนครราชสีมาสืบต่อไป

ข้าพเจ้านายโสภณ ศุกรินทร์ เกิด พ.ศ.2483 ก่อนสงครามเอเซียบูรพา เป็นคนโคราชมาแต่กำเนิดที่บ้านสระวังข้างวัดบูร ทุกวันนี้ ดั่งจะขอบอกเล่าให้ทราบตามที่ผมได้พบเห็นและสัมผัส ต่อไปนี้

ขอล่าวภายในเขตของเมืองโคราชในสมัยโบราณว่ามีความเป็นมาอย่างไรก่อนที่จะมาเป็นเมืองนครราชสีมา เดิมที่ตั้งเมืองโคราช ตั้งอยู่ที่ตำบลเสมา (อำเภอสูงเนินในปัจจุบัน) แล้วย้ายมาอยู่ที่อำเภอเมืองนครราชสีมาทุกวันนี้ รอบตัวเมืองนครราชสีมาอันมีคูน้ำอยู่ด้านนอกทั้งสี่ทิศล้อมรอบตัวเมือง มีกำแพงเมืองทำด้วยดินและอิฐทั้งสี่ด้าน และมีป้อมปราการทั้งสี่ด้านของมุมเมือง

ป้อมปราการ

ป้อมที่ 1- 2 อยู่ทางด้านตะวันออกของกำแพงเมือง มุมวัดอีสาน (มุมของเรือนจำทุกวันนี้)

ป้อมที่ 3- 4 อยู่ตรงข้ามมุมวัดสุทธจินดาปัจจุบัน และมุมตึกทหารผ่านศึกข้างวัดพายัพปัจจุบัน

ประตูเมือง ประตูเมืองโคราช มี 4 ประตู คือ

1. ประตูพลล้าน อยู่ทางทิศตะวันออกของวัดบูร ใกล้กับบ้านคุณทัด ราชณสุข
2. ประตูพลแสน อยู่ทางทิศเหนือของวัดสามัคคีในปัจจุบัน
3. ประตูไชยณรงค์ (ประตูผี) อยู่ทางทิศใต้ ตั้งบริษัทนครชัยปัจจุบัน
4. ประตูชุมพล อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมือง เป็นประตูเก่าคงสภาพเดิมที่เหลือไว้ให้เห็นเป็นอนุสรณ์ มีการบูรณะหลายครั้ง และโรงสูบน้ำอยู่ทางด้านตรงข้ามประตูชุมพล (กำแพงเมืองเก่าสร้างสถานีตำรวจและที่ทำการสหกรณ์ข้างโรงเรียนสุรนารีวิทยา

วัด มีวัดที่สำคัญๆ อยู่ภายในเขตกำแพง ดังนี้

1. วัดกลาง (วัดพระนารายณ์มหาราช ในปัจจุบัน) เป็นวัดกลางใจเมืองของเมืองโคราช มีโบสถ์กลาง

น้ำ ทางทิศตะวันออกของตลาดหลักเมืองในปัจจุบัน และเมืองของพระนารายณ์ ตั้งอยู่ติดกับฝั่งสระใกล้บ้านของคุณหญิงโม (ท้าวสุรนารี) และยังมีสนามชนไก่ติดกับศาลพระนารายณ์ ซึ่งเป็นที่ตั้งร้านหนังสือดวงมดเหนือขึ้นมาเป็นพระวิหารของวัดพระนารายณ์ ติดกับตลาดหลักเมือง และบ้านเศรษฐีของเมืองโคราชคือเจ้เกี้ยว แม่ของนายสรุทธิ เติดยัย ทางด้านทิศใต้ขึ้นมาของศาลาการเปรียญหลังเก่าข้างหอพักจิตวิไล ที่ต้นโพธิ์ข้างศาลาการเปรียญยังเป็นที่ตั้งอนุสาวรีย์ของท่านท้าวสุรนารีมาตั้งแต่ครั้งแรกอยู่ตรงข้ามกับบ้านของท่านดิส อินทโสฬส หรือพระยากำทรพ่ายพิศ อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาคนที่ 14 (2 พ.ย.2476 – 1 มี.ค.2479) ติดกับบ้านพระยาฤทธิรงค์ รัตนเขต ฝั่งตรงข้ามบ้านพระยาฤทธิรงค์ฯ จะมีโรงเรียนราชสีมาวิทยาลัย เป็นโรงเรียนประจำจังหวัด (โรงเรียนตัวอย่างในสมัยนั้น) ส่วนทางด้านตะวันตกของวัดก็เป็นบ้านของหลวงหาญณรงค์

2. วัดบูรพ์ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกและเป็นที่ตั้งของโรงเรียนบูรพาวิทยากร ตรงข้ามสาธารณสุขหลังเก่าของโคราช ใกล้บ้านคุณทัด ราชณสุข เลยมาทิศตะวันตกเล็กน้อยจะเป็นบ้านวงศ์ญาตินายแพทย์น่วม เศรษฐจันทร์ คือคุณยายจัด ถ้าเลยบ้านของคุณยายจัดนิดหนึ่งจะเป็นบ้านพักพนักงานธนาคารออมสิน (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งธนาคารออมสิน)

3. วัดอิสาน อยู่ทางทิศเหนือของวัดบูรพ์ ใกล้กำแพงเมือง ใกล้บ้านของคุณคงฤทธิ์ ศึกษาริการ

4. วัดสระแก้ว อยู่ทางทิศใต้ของตัวเมือง ใกล้สถานีจิระ ทิศตะวันตกของวัดเป็นโรงเรียนวัดสระแก้ว ทางด้านตะวันออกติดกับสระน้ำและสถานีตำรวจทุกวันนี้

5. วัดบึง เป็นวัดเก่าแก่อีกวัดหนึ่งมีโบสถ์คล้ายกับเรือสำเภา บริเวณของวัดจะเป็นที่ลุ่มจึงมีฝักไปงขึ้นเต็ม สมัยก่อนจะเข้าวัดต้องเดินบนสะพานจึงจะเข้าไปได้

6. วัดพ่ายพิ เป็นวัดที่อยู่มุมเมืองอีกวัดหนึ่ง อยู่ในกำแพงเมืองทางด้านทิศเหนือ ใกล้อาคารทหารผ่านศึก มีถ้ำหินย้อยที่บูรณะขึ้นในภายหลังเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งคุณครูอนงค์ เคยอยู่ด้วย

ในเขตพัทฐสีมาเมืองนครราชสีมา มีสระน้ำเก่าแก่อยู่น้อย 5 สระคือ

1. สระแก้ว อยู่ทางทิศตะวันออกของวัด ติดกับสถานีตำรวจนครราชสีมาทุกวันนี้

2. สระขวัญ อยู่หน้าที่ทำการไปรษณีย์และติดกับตึกสงวนวงศ์, บ้านพักสรรพากรและใกล้กับบ้านพักอัยการ

3. สระบัว อยู่ด้านหลังของที่ทำการไปรษณีย์ ซึ่งเข้าใจกันว่าเป็นที่บวงสรวงในสมัยโบราณ

4. สระแมว อยู่ใกล้บ้านคุณย่าโม เวลานี้ได้ถมเป็นบ้านจัดสรรไปแล้ว

5. สระขวัญ ซึ่งเป็นที่ราชพัสดุ และข้าพเจ้าเกิดที่นั่น ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ตั้งเป็นที่ประทับในคราวเสด็จมาวัดพระนารายณ์ หรือวัดกลางเพื่อมากราบไหว้ศาลพระนารายณ์ มีพิพิธภัณฑสถานเก่าแก่ และท่านให้สร้างสระวังขึ้นเป็นที่ประทับเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีเกาะกลางน้ำ และศาลาประทับข้างเกาะ ที่ขอบสระและขอบเกาะจะมีเสาไม้เนื้อแข็งเจาะรูไว้เพื่อกันน้ำเซาะดินพัง ในสมัยเป็นเด็กข้าพเจ้าเคยเข้าไปเล่นที่เกาะนี้เสมอ กลางเกาะจะปลูกต้นมะพร้าว ที่ประทับกลางเกาะนั้น ท่านสร้างติดกับเกาะมีเสาสีดิน สร้างแบบศาลาโบราณ ทางด้านหลังของศาลาเป็นบ้านของหม่อมหลวงแดง (ไม่ทราบนามสกุล) ทางทิศตะวันตกติดกับบ้านเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (หลังเสียชีวิตต่อมาได้เอาตัวบ้านเป็นโรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนการเรือน) ภายในสระวังนั้นมีสมบัติเก่าแก่มากมาย เมื่อโคราชมีความเจริญมากขึ้น มีนักธุรกิจสร้างอาคารพานิช ถมสระวังเป็นที่จอดรถ เช่นเดียวกับสระแมว ที่อยู่ไม่ไกลกันมากนัก แต่สถานที่เหล่านี้ต้องหายไปเพราะคนที่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนมาทำลายภูมิทัศน์ของจังหวัดนครราชสีมาไปอย่างน่าเสียดาย คนรุ่นหลังจะไม่รู้จักสระวัง สระแมวเลยซึ่งสระโบราณที่กล่าวนี้มีความสำคัญทางประวัติเมืองโคราชยิ่งนัก หากเป็นไปได้ควรรื้อฟื้นความทรงจำเก่าๆ ช่วยกันบูรณะขึ้นมาใหม่ เพื่อเป็นตำนานเมืองโคราชต่อไป

ข้าพเจ้าจะขอกล่าวถึงอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (โม) ธิดาของนายกิมและนางบุญมา หลังจากที่ท่านได้ถึงแก่อสัญกรรมเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2395 ได้สร้างอนุสาวรีย์ขึ้นประดิษฐานข้างศาลาการเปรียญวัดพระนารายณ์ครั้งแรกข้างต้นโพธิ์ (หอพักจิตวิไลปัจจุบันนี้) และฝังตรงข้ามกับบริเวณกุฏิพระสงฆ์ในวัดพระนารายณ์นั้นเดิมเป็นบ้านของพระยากำทรพายัพทิศ (ดิศ อินทโสฬส) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมาคนที่ 14 และพระยาฤทธิรงค์ รณเจต ต่อมาไม่ทราบว่าเป็นแนวความคิดของท่านใดที่ย้ายอนุสาวรีย์ฯ มาอยู่ด้านหน้าประตูชุมพลครั้งแรก (แทรก1) ทำฐานเตี้ยมีต้นตะโกตัดและต้นช่อย ทำเป็นวงเวียนล้อมหน้าป้อมประตูชุมพล มีโคมไฟรอบอนุสาวรีย์ฯ ถูกรถยนต์เฉี่ยวเสียหายมาตลอด จึงมีความคิดใหม่สร้างฐานให้สูงขึ้นและยกเล็กวงเวียน รายได้ก็นำมาปรับปรุงได้จากการจัดงานฉลองชัยชนะท้าวสุรนารี ระหว่างวันที่ 23 มีนาคม – 3 เมษายน ตลอดมาทุกปี ซึ่งจะมีคนโคราชและคนที่อื่นมากกราบไหว้และขอพรขอโชคเป็นจำนวนมาก ทายาทคนสุดท้ายคือคุณประยงค์ ชาทะจะราหะ.. ได้เสียชีวิตไปแล้ว ทางจังหวัดเคยคิดจะซื้อที่ของคุณย่าโมกลับคืนและสร้างบ้านเป็นอนุสรณ์ แต่ไม่ทราบดำเนินการไปถึงไหนแล้ว

คุณหญิงโม ท่านเคยสร้างวัดไว้วัดหนึ่งคือวัดศาลาลอย มีโบสถ์เก่าแก่มาลัยอนุรักษไว้อยู่ ส่วนโบสถ์หลังใหม่นั้นสร้างอยู่กลางสระน้ำเป็นแบบสมัยใหม่สวยงาม ในสมัยสงครามเอเซียบูรพาข้าพเจ้ายังใช้เป็นสถานที่หลบภัย ทุกวันนี้ยังมีการบูรณะอยู่อย่างสม่ำเสมอ และยังมีเหรียญคุณย่าโม รูปสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด

สร้างใน พ.ศ.2477 ปัจจุบันนี้หายากและราคาแพงเป็นที่นิยมของคนโคราชและทั่วไป มีเจ้าคุณจันทร์ อินทโส ปลุกเสก

หลังจากท่านพระยากำธร พายัพพิศ (ดิศ อินทโสพิส) หมดวาระหน้าที่ ท่านก็กลับมาอยู่ที่บ้านเดิมของท่านพร้อมครอบครัว เมื่อภรรยาของท่านเสียชีวิต ท่านจึงตัดสินใจบวชอยู่ที่วัดทุ่งสว่างจนมรณภาพ มีเหรียญของท่านเป็นรูปอาร์มตรงท้ายเหรียญมีชื่อพระยากำธร พายัพพิศ อยู่ด้วย

ส่วนพระยาอุทรวิงค์ รณเจต บ้านของท่านอยู่ติดกันกับบ้านของพระยากำธร พายัพพิศ อยู่ทางด้านทิศตะวันออกติดโรงเรียนศิริวิทยากร ท่านชอบในด้านกีฬามาก รูปร่างเล็กแต่ใจใหญ่ หลังจากเวทีมวยเก่าคือตั้งอยู่ที่อนุสรณ์สถานตรงข้ามวัดสระแก้วได้รื้อถอน แล้วมาสร้างเป็นตลาดประตุมงคล เมื่อตลาดประตุมงคลรื้อถอนไป ก็มาสร้างอนุสรณ์สถานแทน นักมวยที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยนั้น เช่น ยิง หาญทะเล, สุข ปราสาท หินพิมาย, ฉลุยเดช ศักดา, ประยุทธ์ อุดมศักดิ์ หรือพรหมมิน นวรัตน์ เป็นต้น ท่านคิดฟื้นฟูศิลปะมวยไทยและสร้างเวทีมวยขึ้น ซึ่งอยู่บริเวณที่ทำการไปรษณีย์จอมสุรางค์ตั้งอยู่ในปัจจุบันนี้ มีมวยดังหลายท่านเช่น พันศักดิ์ วิถีชัย, อติศักดิ์ แขวงมีชัย, ดำทมิฬ แขวงมีชัย, ไกรสร แขวงมีชัย, ทนงชัย เรืองชัย ศิริชัย สุภาพ สุรพรหม, ประสิทธิ์ สุรพรหม, ทอธนาโด สุรพรหม และยังมีอีกหลายท่านที่ไม่ได้กล่าว

ก่อนที่ท่านจะมาสร้างสนามมวย ท่านสร้างสนามม้าแข่งเป็นคนแรก ที่สนามบินหนองไผ่ล้อม ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นบ้านพักทหารและตลาดสดค่ายสุรนารี ท่านได้รับฉายาว่า “ปู้สนาม” เพราะท่านเคยเป็นทหารม้ามาก่อน หลังจากนั้นก็มาสร้างที่ค่ายสุรนารี ทางเข้าค่ายทหาร เรียกว่าประตูแดงในสมัยนั้นอยู่ใกล้กับวัดบึง ส่วนประตูค่ายที่อยู่ใกล้กับสนามกีฬากองทัพบกนั้นมาสร้างใหม่ในภายหลัง และอนุสาวรีย์จำดำก็อยู่ตรงนั้น หลังจากโรงเรียนราชสีมาได้ย้ายไปอยู่ที่ถนนมิตรภาพทุกวันนี้

บุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งคือ ขุนบวรเลง บันลือศักดิ์ ท่านเป็นนักดนตรีไทยเดิมในสมัยนั้น ท่านพยายามจะอนุรักษ์ดนตรีไทยไว้ให้เป็นมรดกของลูกหลาน ท่านพยายามสอนวิธีการเล่นดนตรีไทยกับบุคคลที่สนใจในดนตรี จนกระทั่งท่านเสียชีวิตลงแต่ก็ยังมียุทธหลานของท่านสืบทอดเจตนารมณ์มาเท่าทุกวันนี้

ท้ายสุดนี้ในการบอกเล่าถึงความเป็นมาของเมืองนครราชสีมาในปัจจุบันอาจไม่ครบถ้วน เพราะข้าพเจ้าได้รับทราบรับฟังจากคำบอกเล่าของคนในสมัยนั้น ขอให้ท่านที่รู้ช่วยต่อเติมในส่วนที่ขาดหายไปด้วยจะเป็นพระคุณยิ่ง เพื่อจะได้สมบูรณ์แบบมากที่สุด จนเป็นตำนานหรืออนุสรณ์เมืองนครราชสีมาสืบไปชั่วลูกชั่วหลาน เหลนและบุคคลอื่นๆ ที่สนใจ

ขอขอบพระคุณทุกท่าน

นายโสภณ ศุกรินทร์

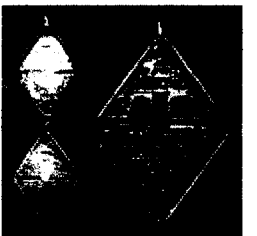
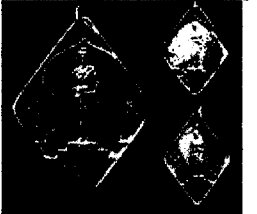
(แทรก 1 จากวิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี...

เมื่อท้าวสุรนารี ถึงแก่อสัญกรรม เมื่อปีพุทธศักราช 2395 อายุ 81 ปี เจ้าพระยามหินทรศักดิธำเป็นผู้เป็นสวามี ได้มาปณิกศพ และสร้างเจดีย์บรรจุอัฐิไว้ ณ วัดศาลาลอย ซึ่งท้าวสุรนารีได้สร้างไว้ เมื่อเวลาผ่านไปเจดีย์ชำรุดลง พลตรีเจ้าพระยาสิงหเสนี (สอาด สิงหเสนี) ครั้นเมื่อยังเป็น พระยาประสิทธิศิลปการ ข้าหลวงเทศาภิบาล ผู้สำเร็จราชการเมืองนครราชสีมา องคมนตรี และรัฐมนตรี ได้บริจาคทรัพย์สร้างกุหลาบเล็ก บรรจุพระอัฐิท้าวสุรนารีขึ้นใหม่ที่วัดกลาง (วัดพระนารายณ์มหาราช) สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน ร.ศ.118 (พ.ศ. 2442)

ต่อมาท่านได้ทอดโทรมลงมาอีก อีกทั้งยังอยู่ในที่แคบ ไม่สมเกียรติ พระยากำทรพายัพทิศ (ดิศ อินทรโสฬส) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา นายพันเอกพระเริงรุกปัจจามิตร (ทอง รักสงบ) ผู้บังคับการมณฑลทหารบกที่ 5 พร้อมด้วยข้าราชการและประชาชนชาวนครราชสีมา ได้พร้อมใจกันสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารีด้วย สัมฤทธิ์ ซึ่งทางกรมศิลปากรได้มอบให้ ศาสตราจารย์ ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้ออกแบบ

ร่วมกับพระเทพวชิรมิตร (ฉาย เทียมศิลปไชย) ประติมากรเลื่องชื่อในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม ทั้งนี้ได้ อัญเชิญอัฐิของท่านนำมาบรรจุไว้ที่ฐานรองรับ และประดิษฐานไว้ ณ ที่หน้าประตูชุมพล อนุสาวรีย์หล่อด้วยทองแดงรมดำ สูง 1.85 เมตรหนัก 325 กิโลกรัม ตั้งอยู่บนฐานไพทีสี่เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสองซึ่งบรรจุอัฐิของท่าน แต่งกายด้วยเครื่องยศพระราชทาน ในท่ายืนมือขวากุมดาบ ปลายดาบจรดพื้น มือซ้ายท้าวสะเอว หันหน้าไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเป็นทิศที่ตั้งของกรุงเทพมหานคร นับเป็นอนุสาวรีย์ของสามัญชนสตรี คนแรกของประเทศ เริ่มก่อสร้างในปี 2476 แล้วเสร็จ และมีพิธีเปิดอนุสาวรีย์เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2477^[3]

ในงานพิธีเปิดนี้ จึงได้มีการสร้างเหรียญไว้เป็นที่ระลึก โดยมี สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ดิศโล อ้วน) เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และพระคณาจารย์สายพระอาจารย์มั่น พระอาจารย์เสาร์ ร่วมพิธีปลุกเสกที่ วัดสุทธจินดา ชาวเมืองนครราชสีมารัก และหวงแหนเหรียญรุ่นนี้กันมาก เพราะถือกันว่าเป็น เหรียญแห่งชัยชนะ เพื่อศรีสง่าแห่งบ้านเมืองและเชิดชูเกียรติ ท้าวสุรนารี วีรสตรีไทยตลอดกาล^[4] และทางกรมศิลปากร ได้ขึ้นทะเบียนอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี เป็นโบราณสถานวัตถุแห่งชาติ เมื่อวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2480^[5]

ครั้นเมื่อปี พ.ศ. 2510 ฐานอนุสาวรีย์ชำรุด ข้าราชการ และประชาชนชาวนครราชสีมา โดยนายสวัสดิวงศ์ ปฏิทัศน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดในขณะนั้น เป็นประธาน ได้ร่วมใจกันสร้าง ฐานอนุสาวรีย์บรรจุอัฐิท้าวสุรนารี ขึ้นใหม่ ณ ที่เดิม เพื่อให้เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง และเชิดชูเกียรติท้าวสุรนารี วีรสตรีไทยตลอดกาลนาน แล้วเสร็จ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2510^[6])